

The background features several large, soft-edged brushstrokes in shades of orange, pink, teal, and brown. Overlaid on these are thin, black, expressive line drawings that resemble calligraphy or gestural sketches of human forms and abstract shapes.

SAARA

kaikki tuoksuu lumelta

CANTELL

TAMMI

Saara Cantell

KAIKKI
TUOKSUU
LUMELTA

TAMMI

HELSINKI

Marquerite Duras'n sitaatin on suomentanut Kristina Haataja,
Ursula K. Le Guinin sitaatin Jyrki Iivonen, Hermann Hessen
Eeva-Liisa Manner ja Pablo Nerudan Jyrki Lappi-Seppälä.

© Saara Cantell ja Tammi 2021
Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä
ISBN 978-952-04-2518-0
Painettu EU:ssa

PROLOGI

Olivia

Tarinoiden vuo on kääntymässä. Jalkojemme alla ja veri-suonissamme kiertävä virtaus on vaihtamassa suuntaa, ja itse vesi on muuttamassa olemustaan: makeasta suolaiseksi, jäähileisestä lämpimänä pulppuavaksi. Kyse ei ole vain siitä, mitä tarinoita tullaan kertomaan, vaan jostain paljon isommasta. Siitä kenen ääni joessa ja koskissa kohisee. Kuka päättää, mitkä padot avataan ja mihin uomiin, järviin ja valtameriin vesi pääsee virtaamaan. Se, mikä niin monen vuosisadan, melkein koko tunnetun historian, on ollut kyseenalaistamatonta, kiertyy kysymyksiksi. Miesmuistin ajan vallinneet totuudet murenevät. Sillä enää emme voi uskoa sen paremmin miesten kuin muistamisen erehtymättömyyteen.

Sinulle tämä kaikki tulee olemaan arkipäivää. Tarinat, joiden kautta rakennat itsesi, ovat niin peruuttamattomasti toisenlaisia, etten minä pysty niitä täysin kuvittelemaan. Näen niistä vain heijastuksia silmissäsi, kiehtovia välähdyksiä vielä hahmotto-masta tulevaisuudesta. Maailmasta, jota en itse tule asuttamaan.

Katson silmiäsi, jotka keskittyneen ravinnonimemisen jälkeen alkavat pikkuhiljaa harittaa. Katseesi kääntyy sisään-päin, ja silmäluomet lupsahtelevat kiinni, yhä painavampina,

yhä pidemmäksi aikaa kerrallaan. Sivelen sormellani kohtaa hentojen kulmakarvojesi välissä. Niin pehmeästi kuin osaan pyöritän sormenpäällä silmukkaa otsachakran alapuolelta nenän juureen ja takaisin. Eestaas näkymättömän kolmannen silmäsi ympäri, kunnes vaivut uneen.

Koko tähänastisen elämäni luulin olevani tarinoiden päähenkilö ja historian pääte piste. Sinä siirsit minut pois keskiöstä yhdellä höyhenenkevyellä henkäykselläsi. Teit minusta väli-vaiheen. Viestinkantajan ja valmistelijan. Sillan kahden aika-kauden välille.

Minun tehtäväni on nyt tämä: kertoa sinulle mennyt, jotta osaat suunnistaa tulevassa.

Pelkään vain, että eksyn jo tarinan alkupistettä etsiessäni. Kuljen liian syvälle sukupuiden metsikköön. Päädyn kompas-telemaan kuhmuraiisiin juuriin, eri vuosikymmenten välistä siivilöityvien auringonsäteiden häikäisemänä.

Ja onko mitään alkuja edes olemassa? Ehkä kaikki on vain spiraalina kiertävää kehää? Samettikankaana äärettömyyteen poimuttuvaa aika-avaruutta, vailla mennyttä ja tulevaa, vain loputtomiin laskostuvaa nykyhetkien kudosta?

Jotain on kuitenkin valittava. Tarinaa ei voi kertoa tarttumatta johonkin kankaan loimilangoista tai hyppäämättä sinertäväksi sammaloituneen juuren yli haalealle polunpinaumalle.

Kaikista mahdollisista aluista päätän antaa sinulle sen, joka levittäytyy pehmeänä, kylmänä ja valkoisena. Haikeana siitä, ettet ehkä tule kokemaan sellaisia talvia, jotka vielä minun lapsuudessani olivat itsestäänselvyys, haluan tuoda sinut sisään tarinaan sillä hetkellä, kun kaikki tuoksu lumelta.

I OSA

KERTTU

(1956)

1. KERTTU

Lumi tupruaa puuteripilvenä, perunajauhona kelkan ympärillä. Vauhti tuo vedet silmiin ja jäädyttää myssynreunan täyteen kiteisiä tähtiä. ”Pitkiä pellavia!” he huutavat kiitäessään josin jäiseksi kovettunutta mäkeä alas, lasku laskulta aina vain lujempaa ja kauemmas, siltä se ainakin tuntuu.

”Pitkiä pellavia!” Kerttu huutaa ja nauraa viereisessä kelmassa viilettävälle Liisalle, joka on maalaistalon tyttö ja ainoana huikkaa jokaisella laskulla sinnikkäästi koko rimpsun: ”Pitkiä pellavia, hienoja hamppuja, räätikkäitä kuin nurkanpäitä ja nauriita kuin lautasia!”

Ylöspäin kavutessa mäen vastus alkaa vähitellen tuntua pohkeissa. He ovat olleet Kaivopuistossa jo kolmatta tuntia. Kertun ei onneksi tarvitse vetää kelkkaa lumisen kukkulan laelle, Veikko ja Jaakko pitävät ritarillisesti siitä huolen.

Heti kyytiin istuessa väsymys kuitenkin unohtuu. Sama jännityksen ja riemun sekoitus kuplii vatsassa kolmannella-kymmenennellä laskulla kuin ensimmäiselläkin, tutusti kihelmöiden, aivan kuin lapsenakin. Veikko tuuppaa kelkan matkaan hypäten itse peränpitäjäksi. Heitä on siinä nyt neljä – Veikko, Esko, Aino ja etummaisena Kerttu itse, suojatta lumipyryn kasvoille vastaanottamassa. Matkustajien paino nostaa puisen kuperan laudan lähes ilmaan mäen pinnasta.

”Pitkiä pellavia, pitkiä pellavia!”

Kertusta tuntuu, että mäki jatkuu edessä loputtomiin. Se kuljettaa hänet suoraan tulevaisuuteen, lennättää yli kevään ja kesän vauhdilla Pariisiin syksyyn. Pieneen ullakkoateljeeseen Saint-Germain-des-Prés'illa, missä hän tulee täyttämään kangasphojan toisensa jälkeen näkymillä kaupungin kattojen yltä ja sielunsa sisimmistä, maalaamaan itsensä Pohjoismaisen Taideliiton vuosinäyttelyyn ja taiteen historiaan.

”Minä kirjoitin nyt sitten ne suosituskirjeet”, oli professori Moilanen lokakuussa murahtanut elävän mallin piirtämisen tunnin jälkeen. ”Noh, noh, neiti Kataja”, hän oli estellyt Kertun kapsahdettua riemuissaan kaulaan. Halaus sai tuuheaviiksisen, paheksuntaa teeskentelevän professorin punehtumaan mielihyvystä.

”Kiitos, kiitos, kiitos!” Kerttu henkäili, sanat tulivat suusta lähes lauluna. ”Lupaan, ettei teidän tarvitse katua! Minusta tulee paras stipendiaatti koskaan!”

”Katsotaan nyt ensin, hyväksytäänkö teidät”, professori toppuutteli Kertun ryöppyävää iloa. ”Naistaiteilijoita valitaan varsin harvoin.”

Kuukausi sitten hyväksymiskirje kuitenkin tuli, kauniille, ohuelle paperille painettuna. Suomen Kulttuurirahaston johtokunnalla oli ”ilo ilmoittaa, että mademoiselle Katajalle oli myönnetty 80 000 markan ateljee-apuraha”. Ja vielä saman viikon lopulla tuli päätös Lindemarckin matkastipendistä, 27500 markkaa.

”No niin, sehän on hienoa”, professori Moilanen totesi Kertun tanssittua kirjeineen hänen luokseen Ateneumin toisen kerroksen käytävällä. ”Lämpimimmät onnitteluni!”

Eikä Kerttu malttanut olla lisäämättä kiitostensa perään, hännävästi: ”Onko professori nyt tyytyväinen, etten mennyt keramiikkaan?” Mikä sai miehen, ensimmäistä kertaa Kertun

neljän Atskissa viettämän opiskeluvuoden aikana, melkein naurahamaan. Huvittuneisuus pilkisteli silmistä, mutta purkautui suusta tuttuna murahduksena: ”Menkäähän nyt siitä!”

”Keramiikkaosasto on toisella puolella taloa”, professori oli sanonut, edes kunnolla päättään kääntämättä, Kertun pujahtaessa ensimmäisenä opiskeluyksynä arasti luokkahuoneeseen.

Kerttu oli kohottanut leukaansa ja vetänyt paletin ja luonnossalkun suojapanssariksi rintaansa vasten. ”Kiitos, mutta minua ei kiinnosta keramiikka eikä muukaan Taide-teollisen opetus. Minä olen tulossa Taideakatemiaan.”

”Ja mikähän saa neiti –”, professori aloitti katsoen Kerttua nyt suoraan.

”Kataja”, Kerttu sanoi, ”Kerttu Kataja.”

”– neiti Katajan olettamaan, että hänellä on kykyjä kuvataiteiden opiskeluun?” professori jatkoi kysymystään.

”Ei mikään luulo”, Kerttu sanoi herttaisimmalla äänellään, ”vaan tieto siitä mitä osaan ja haluan. Mutta professorille jää toki valta todeta, riittävätkö lahjani. Ymmärsin, että ensimmäinen vuosi on koeluokka.”

”Ei siihen monesti tarvita koko vuottakaan”, professori murahti, ”ennen kuin nähdään, kuka ei tänne kuulu.”

Muutama miesopiskelijoista naurahti, mutta Kerttu sivuutti tokaisun hymyilemällä vain vienosti.

Koeluokalla piirrettiin syyslukukausi pääasiassa hiilellä kipsimallien mukaan. Elävää mallia piirrettäessä käytettiin myös lyijykynää, ja kerran viikossa oli croquis-piirustusta. Professori Moilanen ei ollut lopulta tarvinnut kuin muutaman viikon vakuuttuakseen siitä, että Kerttu Katajan lahjat riittivät – ihan mihin tahansa. Kun kahden viikon öljyväriskurssi lokakuussa päättyi, professori ilmoitti siirtävänsä neiti Katajan suoraan

seuraavan vuosikurssin piirustusluokalle. Ja kun pari vuotta myöhemmin valittiin viimeiseltä maalausluokalta muutama harva opiskelija ylimääräiselle mestariluokalle, oli kaikille, niin opettajille kuin opiskelijoille, itsestään selvää, että Kerttu kuului heihin.

Helmikuisen päivän kuulas valo on jo alkanut hiipua. Hämärtyvässä Kaivopuistossa hälisevä, ylös mäkiä tungeksien ja huohottaen kapuava ja alas kiljuen kiitävä väkijoukko – pääosin nuorisoa, mutta joukossa myös lapsiperheitä ja vanhempia pariskuntiakin – alkaa kadota osaksi tummentuvia varjoja.

Kertun lapaset ovat paakkuuntuneet kokkareisiksi niihin tarttuneesta lumesta, ja varpaat uhkaavat jähmettyä tunnottomiksi huopatossujen ja villasukkien sisällä. Veikon ylämäessä taskumatistaan tarjoamat punssiryypyt saavat veren kiertämään vilkkaammin aina hetkeksi, mutta lopulta kaikki ovat yhtä mieltä siitä, että on aika jatkaa laskiaisenviettoa sisätiloissa.

Aino asuu siskonsa kanssa alivuokralaishuoneessa Tehtaan­kadulla. Kerttu ja Liisa ovat jättäneet vaihtovaatteensa sinne ennen laskiaismäkeen lähtöä, pojilla on oma pukeutumispisteensä Veikon luona Huvilakadulla. He ovat sopineet tapaavansa Kaivohuoneella tunnin päästä, mutta Liisa haluaa kihartaa hiuksensa ja Aino vatuloi kolmen eri mekon välillä niin kauan, että he ovat lopulta lähes puoli tuntia myöhässä. Veikko ja Jaakko odottavat silti kuuliaisesti ravintolan ulkopuolella. (Esko, joka ei viihdy anniskelupaikoissa, on lähtenyt kelkkamäestä suoraan kotiin.)

”Anteeksi, anteeksi!” Liisa huikkaa heidän lähestyessä puolijuoksua. ”Se oli kokonaan miun vikani! Tällasella harmaavarpusella kestää niin mahottoman kauan saada itsetään ees jotenkin immeisen näköinen!”

”Kauheeta, teillähän on huulet ihan sinisinä!” Aino päivittelee, ja Kerttu näkee, että Veikko on lohkaisemassa jotain pisteliästä. Mutta Jaakko ehtii vakuuttamaan, ettei odottaminen ole haitannut yhtään. Hänen katseensa roikkuu palvoen Liisassa ja saa Kertun ja Ainon vaihtamaan huvittuneen silmäyksen. Kaikki tietävät, että Jaakko on ollut lääpäällänsä Liisaan jo toista vuotta, vaikka ei uskalla sitä avoimesti paljastaa. Mikä on sääli, sillä Liisa on yhtä lailla Jaakon pauloissa, mutta ei suostu sitä myöntämään.

Kaivuhuone on pakkasillasta sisään astuessa häkellyttävän lämmin, kirkkaasti valaistu ja häikäisevän yllellinen. Jossain muussa seurassa Kerttu saattaisi tuntea alemmuutta värikkäistä tilkuista itse ompelemassaan puolihameessa, mutta opiskelijatovereidensa keskellä hän on taiteilijuuden suojaavan auran sisällä. Heidän viisikossaan on boheemia hohdetta ja modernia maailmallisuutta, joka saa pöydissään istuvat ja tanssilattialla pyörähtelevät juhlapukuiset pariskunnat katsomaan ehkä paheksuen, mutta samalla salaa kadehtien. Niin Kerttu ainakin haluaa heihin kohdistuvat vilkaisut tulkita.

Hän ei ehdi pohdinnoissaan pidemmälle, kun ne keskeytyvät kovaääniseen huutoon: ”Kerttu! Hu-huu! Tännepäin!” Koko ravintolasali on nyt kääntynyt kohti nurkkapöytää, jossa ison seurueen keskeltä nousee vartaloa myötäilevään vaaleanvihreään iltapukuun pukeutunut tumma nainen huitomaan käsillään.

”Tänne, lapsukaiset, tänne!” Irja huudahtelee, nauttien kuten aina päästyään huomion keskipisteeksi. Kerttu huokaisee ja irvistää. Tietenkin Irja on täällä.

”Haluu tekste mennä noiden pöytään?” Kerttu kysyy toisilta samaan aikaan kun Aino selittää Veikolle, että kyseessä on Kertun isosisko.

”Totta kai!” Liisa sanoo, Kertun hienoiseksi pettymykseksi.

”Saadaan varmasti ilmaista juomaa”, Ainokin myötäilee mukana, eikä Kertulla ole siihen vastaväitteitä.

Irja tervehtii siskoaan ranskalaisin poskisuudelmin. Hän on omaksunut sen tavan vasta aivan äskettäin, mutta onnistuu luomaan vaikutelman, että on tehnyt niin aina.

”Tehkää tilaa paheelliselle nuorisolle!” Irja kailottaa pöytä-seurueelle. ”Saadaan oikeita taiteilijoita piristämään tätä porvarillista pysähtyneisyyttä!”

Kerttu hymyilee anteeksipyytävästi siskon sulhaselle Elolle, joka kohauttaa tyynesti olkapäitään ja ohjaa vieressään istuvat miehet hakemaan lisätuoleja lähipöydistä.

Seurueessa on kymmenisen henkeä, enimmäkseen kolmi-nelikymppisiä pariskuntia. Mutta mukana on myös kaksi nuorempaa miestä; vaalea ja komea Toivo sekä tummempi, tanakkarakenteisempi Kauko. He ovat Elon kollegoita hänen omistamassaan asianajotoimistossa. Kaikki muutkin pöydässä ovat, kuten pian selviää, joko juristeja tai toimiston asiakkaita.

Irja kertoo laveasti maalailleen pikkusiskonsa saamasta stipendistä ja edessä odottavasta taiteilijaelämästä Pariisissa. Kerttu katsoo siskon kuumeisina kiiltäviä silmiä: tämä on hyvässä vauhdissa, korvannut jälleen päivän ateriat likööri-lasillisilla ja laihdutustableteillaan, jotka kiihdyttävät niin aineenvaihdunnan kuin käytöksen. Siskon mielialat pompivat hyvinäkin päivinä kuin vauhkoontunut jänis ajotiellä, äkkiväärään ja täysin arvaamattomiin suuntiin. Kerttu tuntee vatsalihastensa kiristyvän, valmiina vastaanottamaan jossain vaiheessa väistämättä tulevia iskuja. Mutta tällä kertaa Irja ei ehdi siirtyä sisarensa ylistämisestä tämän piikittelyyn.

”Neiti seuraa siis Edelfeltin ja Gallen-Kallelan jäljissä?”

pöydän päässä istuva jo vähän harmaantunut herra kommentoi isälliseen sävyyn.

”Pikemminkin Schjerfbeckin ja Thesleffin”, Kerttu kuittaa.

”Te olette siis kummatkin sisarukset taiteilijajasieluja!” miehen platinanvaalea vaimo toteaa ihailien.

Irja hymyilee hurmaavasti, ja Kerttu miettii, ties kuinka monetta kertaa, miten erilainen sisko saattaisi olla, jos olisi päässyt toteuttamaan esiintymishaluaan ihan oikeasti näyttämöllä ja elokuvissa eikä vain ravintolapöytien ääressä. Hetken aikaahan se oli näyttänyt mahdolliseltakin.

Aivan kuten Aino oli olettanutkin, Kertun ja hänen ystäviensä ei tarvitse illan aikana maksaa juomiaan. Elo tilailee avokätisesti yhä uusia samppanjapulloja. He eivät ole syöneet puoliltapäivin nautitun hernekeiton jälkeen mitään, joten Liisa, jolla ei koskaan ole ollut viinapäättä, tulee huonovointiseksi jo parissa tunnissa. Jaakko tarjoutuu saattamaan hänet kotiin, ja hetken aikaa sekä Aino että Kerttu empivät, pitäisikö heidänkin lähteä. Mutta Irja tyrmaa lähtöaiheet pontevasti: iltahan on vasta nuori!

”Meillä ei ole vielä edes ollut ohjelmaa!” Irja julistaa ja nousee, vain pikkaisen horjahtaen, lausumaan seisaaltaan bravuurinumeronsa, Aale Tynnin *Tanssilaulun*. Päästessään runossa kohtaan, jossa rosvon tytär kuvailee prinssille – juuri ennen kuin torjuu tämän kosinnan – miten ihanaa heidän yhteiselonsa olisi, Irja osoittaa keimaillen sanansa suoraan vastapäätä istuvalle Kaukolle: ”Miten kauniiksi tekisin elämäsi, et voi aavistaa / oi, et voi aavistaa! / Vain silkkiä olisin sylissäsi, silkkiä, untuvaa – / minä tiedän varmaan sen, / sillä kaikilla rosvon tyttärillä on tieto sellainen.”

Ja Kauko, joka on koko illan tuijottanut avoimesti Irjan iltapuvun anteliasta kaula-aukkoa, virnistää julkeasti.

Kerttu vilkaisee Eloon, nähdäkseen miten mies suhtautuu morsiamensa avoimeen flirttailuun. Mutta tunne, joka Elon silmissä välkähtää, ei ole mustasukkaisuutta, ennemminkin väsynyttä kyllästyneisyyttä. Jonkun pitäisi varoittaa Irjaa, Kerttu ajattelee, ettei tämän kannata koetella kihlattunsa kärsivällisyyttä liian pitkälle. Hän epäilee, ettei sisko ymmärrä, mikä onni tällä on toistuvasti tylsäksi haukkumassaan, toistakymmentä vuotta vanhemmassa, vakaan turvallisessa ja kohtuuttoman varakkaassa sulhasessaan. Irja ja Elo ovat olleet kihloissa jo kuusi vuotta, mutta Irja lykkää häitä milloin milläkin verukkeella aina seuraavalle vuodelle.

Ei kannataisi, ajattelee hänen siskonsa nyt, Elon silmistä lukemansa kylmyyden hätkähdyttämänä.

Ajatukset siskon parisuhteesta keskeyttää tunne siitä, että joku katselee. Kerttu kääntää päänsä ja kohtaa vastapäätään istuvan Toivon intensiivisen siniset silmät.

”Mutta en sitä tahdo, en / sillä kaikki me saimme ylpeän ja jyrkän sydämen”, julistaa Irja parhaillaan, Kaukon ilmeillessä muka epätoivoisesti, että hänen sydämensä särkyy niihin sanoihin. ”Menen vuorilleni takaisin, kun itse tahdon niin, / menen metsiin kaukaisiin, / ja jos itse tahdon niin, / niin mielteni saata liikuttaa ei mikään minkä teet – / ei mikään, minkä teet – / en ymmärrä, miksi silmiini vain nousevat kyyneleet.”

Toivon silmät käväisevät sekä Irjassa että Kaukossa, mutta palaavat sitten taas Kerttuun. Hienoinen kulmakarvan kohotus saa Kertun tyrskähtämään. Hän ei ole aiemmin tavannut miestä, tai ketään ihmistä, jos tarkkoja ollaan, joka osaisi viestiä niin paljon pelkillä silmillään. Kerttua viehättää se, miten Toivo sulkee hänet saman huvittuneen yhteisymmärryksen pariin: tuollaisia nuo ovat, dramaattinen siskosi ja suurieleinen ystäväni, minkäs me kaksi sille voimme?

Kerttu on jo ehtinyt miettiä, ketä näyttelijää Toivo oikein muistuttaa. Kulmankohotus saa hänet oivaltamaan, että mies on ilmetty William Holden – ainoastaan nuorempi. Ja paremman näköinen.

”Oi kuulija, oi kuulija, miten tyhmä laulu se on, / se on aivan mahdoton”, Irja pauhaa ääni väristen. ”Niin tyhmää laulua et ole kuullut koskaan päällä maan, / et missään milloinkaan. / Sen pääsky visersi korvaani, oi, tornipääskynen / ja – ”tässä kohdin sisko sulkee silmänsä ja lausuu lopun lähes kuiskaten: ”silmiini nousivat kyyneleet, kun kuulin laulun sen.”

Orkesteri aloittaa kappaleen *Fly Me to the Moon* samaan aikaan kun Irja istuu takaisin paikoilleen, viereisistäkin pöydistä tulevien raikuvien aplodien säestämänä.

Toivo nousee hakemaan Kerttua tanssiin.

Mies osoittautuu taitavaksi tanssijaksi. Hänellä on erehtymättömän rytmitaju ja mukavan taipuisa vartalo. Kerttu painautuu tanssiessa lähemmäksi kuin mitä yleensä tekee. Toivon käsien kosketus tuntuu miellyttävältä, ja hän tuoksuu hyvältä. Raikkaalta ja miehekkäältä, jotenkin... tummanvihreältä. Kuten aina sanallisen määritelmän paetessa otetta Kerttu turvautuu mielikuvissaan väreihin.

Fly Me to the Moonia seuraa *Tulisuudelma* ja sitten *Täysikuu*. He tanssivat ne kaikki. Toivo ei puhu tanssiessa paljonkaan, mutta hakee sitä useammin yhteyden katseellaan.

Kun he viimein palaavat takaisin pöytään, Kertulla on tunne, että hän on käynyt miehen kanssa kokonaisen monipolvisen keskustelun.

Kauko ja Irja ovat siirtyneet tanssilattialle *Tulisuudelman* aikana, joten Toivo ohjaa Kertun istumaan viereensä. Suuri osa muistakin pareista on tanssimassa, pöydän ääressä istu-

vat enää eurooppalaisen taiteen tilasta keskustelevat Veikko ja Elo. Tai ehkä keskustelu on väärä sana, sillä Elo lähinnä kuuntelee ja nyökkäilee Veikon selittäessä käsityksiään matala ääni jo hieman humalan puurouttamana ja isot kuvanveistäjän kourat sanojen tahdissa heilahdellen. Kerttu katsoo tanssilattialle, missä Aino pyörähtelee saman teekkaripojan kanssa kuin uudenvuoden juhlissakin, ja Kauko ja Irja kiehnäävät sopimattoman tiiviissä syleilyssä.

”Pariisiin...”, Toivo toteaa mietteliäästi, kuin puhuisi enemmän itseksensä.

”Niin”, Kerttu sanoo. ”Syyskuun alusta. Mulla on sinne apuraha huhtikuun loppuun, mutta aion kyllä jäädä pidemmäksi aikaa.” Hän pitää pienen tauon ja naurahtaa: ”Kuka tietää, ehkä koko loppuiäksi!”

”Olet siis valmis hylkäämään armaan isänmaan?” Toivo kiusoittelee.

”Enemmän kuin valmis, suorastaan innokas!”

”Eikö täällä ole mitään, mitä jäät kaipaamaan... ystäviä? Perhe?”

”Tulenhan mä sieltä käymään, ja he voivat tulla kylään. Ja kun olen menestynyt, niin minullahan on tietysti suuria näyttelyjä täälläkin säännöllisesti”, Kerttu vakuuttaa, vain puoliksi leikillään. Hän juo siemauksen samppanjaa ja jatkaa vakavampana: ”Tiedän, että tämä kuulostaa lapselliselta näin, ikään kuin luulisin, että se tulee olemaan pelkkää ruusuilla tanssimista. Oikeastihan se tulee olemaan raskasta ja työlästä ja aivan varmasti kohtaan paljon pettymyksiä ja takaiskuja... mutta en välitä! Se on elämä, jonka olen valinnut, josta olen haaveillut niin kauan kuin muistan. Ja nyt kun se on käsillä, en anna minkään tulla siihen esteeksi!”

”Kuulostaa täydelliseltä omistautumiselta”, Toivo sanoo. ”Mahtuuko tuollaiseen elämään mitään muuta?”

”Mitä muuta siihen pitäisi mahtua?” Kerttu kysyy.

”No, vaikkapa... oma perhe. Lapset. Luulisi, että jokainen nainen kuitenkin toivoo äitiyttä...”

Kerttu nauraa. ”Miksi niin pitäisi luulla? Ei äitiys ole kaikkia varten. Ja miksi sen pitäisi ollakaan? Mun tauluni ovat mun lapsiani. Kun valitsee taiteen, valitsee itseltään pois normaalielämän. Ei taidetta voi tehdä sivutoimisesti muun ohella. Sille on annettava kaikkensa, kaikki aika, jokainen unelma, koko sielu ja sydän! Ja tehtävä töitä, väsymättä.”

”Entäs sitten... rakkaus?” Toivo kysyy.

”Mitä siitä?”

”Pitääkö sekin uhrata?”

Kerttu katsoo Toivoa. Hän kallistaa pään vähän kallelleen ja hymyilee hitaasti. Tietää keimailevansa ja huomaa pitävänsä siitä. Hän tuntee itsensä erilaiseksi kuin yleensä: kiehtovammaksi, maailmannaisemmaksi.

”Miksi pitäisi?” hän kysyy. ”Eikö rakkautta muka voi olla ilman aviomiestä ja perhettä?”

Toivo nielaisee, ja Kerttu nauttii siitä, mikä vaikutus sanoilla on mieheen.

”En ole tullut ajatelleeksi asiaa noin”, Toivo sanoo. ”Mutta sä oletkin ensimmäinen naistaiteilija, jonka mä tapaan. Ja pakko sanoa, etten uskonut, että naistaiteilija voisi edes näyttää tuolta.”

”Ikävä jos tuotan pettymyksen”, Kerttu hymyilee, ja Toivo nauraa, sillä tietenkin on selvää, ettei mikään siinä, miltä Kerttu näyttää, ole pettymys. Sen lukeminen miehen silmistä on juovuttavaa, se kihoaa päähän voimakkaammin kuin sampanja tai aiemmin päivällä otetut punsihörpyt, jotka kaikki tuntuvat jo illan ja viimeistään tanssin aikana haihtuneen.

Toivon katse tuntuu lähes kosketukselta, se lämmittää Kertun kauttaaltaan ja osin hyvin hämmäntävistä paikoista.

Katse on niin voimakas, että melkein haluaisi pyytää miestä lopettamaan ennen kuin silmät sytyttävät koko kehon palaamaan. Samalla sen katseen alle ja sisälle haluaisi jäädä loppuyöksi. Tietämättä kumpaan impulssiin reagoida Kerttu lähtee naistenhuoneeseen, mistä löytää vastauksen sijaan sisarensa.

Irja punaa huuliaan peilin edessä. Hänen käsivartensa ovat kapeammat kuin Kerttu muistikaan, koko sisko on niin hoikka, että hänet voisi sulkea yhden käden sormien puristukseen. Milloin tahansa muulloin Kerttu tuntisi itsensä romuliseksi vierellä seisoessa. Mutta tänä iltana hän on Toivon katseen valaman suojakuoren alla kaunis ja haluttava.

Irja katsoo Kerttua peilin kautta, päättään kääntämättä. Hänen suuret silmänsä tuntuvat täyttävän kapeat, teräväluiset kasvot lähes kokonaan, varsinkin nyt kun ne kiiltävät levottomasta kiihkosta.

”Aika veijareita nämä nuoret juristipojat”, Irja sanoo.

Kerttu valuttaa hanasta kylmää vettä ja valelee sitä varovasti kaulalleen ja niskaansa, toivoen saavansa poskien punoituksen rauhoittumaan. Vaikka hehkuvilla poskilla ei sinänsä ole väliä. Nuori nainen, joka kuvastimesta katsoo Kerttua – ja välillä Irjaa – on punoituksineenkin ihastuttava. Punertavan ruskea tukka tanssin jäljiltä vähän pörrössä, mutta pehmeästi olkapäille laskeutuva. Silmät tummemmat kuin yleensä ja jotenkin, mikä sana niitä kuvaisi? Säihkyvät? Huulet, joille ei ole tarvetta lisätä punaa, ovat täyteläiset, vähän kuin niitä olisi jo suudeltu. Kutsuvat, ajattelee Kerttu, minulla on suudelmiin kutsuvat huulet. Ja ajatus saa kuumotuksen poskissa syvenemään.

Hän ei tiedä sitä vielä, tietenkään, mutta nyt kuvastimesta piirtyvä omakuva tulee seuraamaan häntä läpi elämän. Jokainen myöhempi peilikuva – oli se sitten huolellisen laittautu-

misen jälkeen suoritettu kriittinen tarkastelu tai ohimennen näyteikkunan heijastuksesta huomattu – vertautuu tavalla tai toisella tähän hetkeen. Tuokioon, jolloin hän oli toisen niin kauniiksi katsoma, että näyttäytyi omissa silmissäänkin täydellisenä. Lasin takaisessa taikamaailmassa seisoo punaposkinen, tähtisilmäinen tyttö, jolla on kaikki edessään: loistava tulevaisuus, koko maailman kattava menestys ja elämänpituisen seikkailujen sokkelikko.

”Sinä nappasit sen komeamman, mutta minun taitaa olla villimpi. Mitä nyt voi tanssista päätellä, aika lailla ehtiväiset kädet ainakin.” Irja nauraa, vähän liian kimeään ja kovaa.

”Eikö Elo haittaa, että –”, Kerttu aloittaa, mutta Irja huitaisee kysymyksen keskeltä poikki yhdellä vähätteleväällä, suurpiirteisellä kädenliikkeellä.

”Elo”, sisko tuhahtaa, ”niin kuin Elo nyt piittäisi!”

Kertun tekisi mieli sanoa vastaan, kertoa aiemmin mieleen tulleista ajatuksista, varoittaa sisarta kihlatun silmissä näkyneestä kyllästymispisteestä. Mutta ei hän tiedä millaisiin sanoihin nämä ajatukset pukisi – eikä niiden muodostamiseen jää edes aikaa. Irja on saanut kasvomaalinsa korjattua ja muiskauttaa nyt ilmaan suukon, joko Kertulle tai omalle peilikuvalleen.

”Ciao, bella”, Irja sanoo. ”Nähdään tanssilattialla!”

Kertun palatessa pöydän luo Toivo nousee heti, valmiina autamaan hänet istumaan. Kukaan Kertun opiskelutovereista ei tekisi tuollaista elettä, sitä pidettäisiin vanhanaikaisena ja porvarillisena, naurettavanakin. Toivolle herrasmiesmäinen kohteliaisuus on kuitenkin niin luontevaa, ettei häntä voisi kuvitellakaan käyttäytymässä toisin. Illan aikana hän on huomioinut kaikkien tarpeet, täyttänyt luontevasti tyhjentyneet lasit ja tarjoillut tulta jokaisen tarvitsevan savukkeeseen

– samalla kun vieressä istuva Kauko on keskittynyt huolehtimaan vain Irjan lasista ja tämän holkissa ketjussa palavista tupakoista.

”En taida jaksaa enää tanssia”, Kerttu sanoo nyt jääden seisomaan tuolinsa taakse, ”enkä varsinkaan enää juoda yhtään samppanjaa!”

Toivo kysyy haluaisiko hän siis jo lähteä, ja Kerttu nyökkää.

He kävelevät hiljaisen kaupungin läpi Kaivopuistosta Töölöön, missä Kerttu asuu isoisän omistamassa kaksiossa. Periaatteessa kaksio on Irjan ja Kertun yhteinen, mutta Irja asui Elon ostamassa asunnossa Meilahdessa jo silloin, kun Kerttu muutti Tunturikadulle ylioppilaskirjoitusten jälkeisenä keväänä. Vanhemmat teeskentelevät, etteivät tiedä Irjan asumisjärjestelyistä. Elollahan on oma poikamiesboksinsa lakiasiaintoimiston yläkerrassa, ja virallisesti he voivat muuttaa Irjan kanssa yhteen vasta avioiduttuaan. Aluksi Kerttu pelkäsi koko ajan livauttavansa jotain, mikä paljastaa Irjan suhteen synnillisen tilan, mutta tajusi sitten, että asia oli jo sekä äidin että isän tiedossa, nämä olivat vain päättäneet sulkea siltä silmänsä. Eloa parempaa sulhaskandidaattia oli vaikea toivoa levottomalle esikoistyttärelle.

Talvi on ollut runsasluminen, eikä katuja ole enää illalla aurattu. Kerttu ja Toivo joutuvat välillä kiertämään ajoradan kautta, kun jalkakäytävälle on kasautunut liian paksu lumipeite kahlattavaksi. Lunta sataa edelleen, mutta hiljaa ja harvakseltaan, pehmeinä suurina hiutaleina. Ne tarttuvat lapasiin täydellisinä tähtikiteytyminä kuin odottaen tulevansa ihailuksi ennen kuin hitaasti sulavat pois.

Jo ennen kuin he lähtivät Kaivuhuoneelta, Kerttu oli päättänyt kutsua Toivon sisälle kotiinsa. Viimeisen kahden korttelin verran hän käy mielessään läpi sanoja, joilla kutsun

esittäisi tarpeeksi huolettoman kuuloisesti. Mutta kun he viimein pysähtyvät porttikongin eteen, Kerttu ei ehdi sanoa kuin: ”Haluaisitko –”, kun Toivo jo nyökkää. Se saa heidät molemmat nauramaan ja rappujen nousemisen kolmanteen kerrokseen linnunsiiven kevyeksi. (”Ja prinssi sanoi näin: / Minä kanssani tanssiin tahtoisin vain neidon iloisen, / vain neidon iloisen. / Hänen täytyy nauraa ja visertää kuin pieni pääskynen, / kuin tornipääskynen. / Hänen jalkansa täytyy olla niinkuin pääskyn siipi on, / niin täysin painoton, / kuin pääskyn siipi on. / Hänen kanssaan tahtoisin tanssia tämän kauniin, / kauniin yön –”)

Sisällä Kerttu ei sytytä kattolamppuja, vaan poimii kaapista kynttilöitä, jotka asettelee olohuoneen pöydälle ja lipaston päälle valaisemaan asunnon. Elävä valo, kymmenet pikkuruiset, ilmavirrassa hennosti lepattavat liekit, luovat kotiin taianomaisen tunnelman. Kynttilänvalossa myös olohuoneen seinällä oleva, Kertun edellisenä syksynä maalaama isokokoinen öljyväriytyö näyttää erilaiselta kuin tavallisesti.

Työn pohjana on ollut iltaöinen näkymä Pitkältäsillalta alas rantaan, mutta valmiissa taulussa maisema on abstraktimpi eikä niin selkeästi tunnistettava. Katuvalot heijastuvat veteen leveinä, aallokossa väräjävinä väriraitoina, niin että lopulta hämärtyy mikä on pintaa, mikä pinnan alta kuultavaa. Piirtävätkö valoviirut aallokon muodon esiin? Vai onko veden laineiksi laskostunut pinta se, joka nostaa valon näkyviin? Värit, joita Kerttu on maalatessaan käyttänyt, ovat lähes vastakohtaiset arkikokemuksen kanssa: valot heijastuvat merestä sinisävyisinä, kun taas vesi niiden ympärillä kääntyy keltaoranssiin. Taustalla näkyvät talot jäävät osin hahmottomiksi varjomöhkäleiksi. Niiden ikkunoiden pistemäiset valot nostattavat taivaalle juuri ja juuri erottuvan kajon.

Irja ei ole koskaan pitänyt taulusta, häntä sen värit hermostuttavat. ”Se on liian äänekäs”, sisko totesi – Kertusta hämmästyttävän tarkkanäköisesti.

Toivo seisoo taulun edessä pitkään, vain välillä pari askelta sivuun ottaen ja sitten taas toiselle puolelle kiertäen. Kerttu kattaa pöytään teekupit ja odottaa, hengitystä pidätellen, veden kiehumista hellalla ja sitä, mitä Toivo taulusta sanoo.

Lopulta Toivo ei kuitenkaan sano juuri mitään, pudistaa vain hitaasti hämmästellen päätään ja hymyilee. ”En yhtään ihmettele”, hän toteaa, ”että sinut valittiin Pariisiin.”

Ja se, Kerttu tajuaa, on täsmälleen oikea tapa kommentoida maalausta.

He juovat teetä hiljaisina. Kerttu menee levysoittimen luokkaitaan jotain sopivaa musiikkia. Mutta hän ei ehdi valita levyä, sillä Toivo on noussut hänen perässään ja seisoo nyt vieressä, hämmentävän lähellä. Kerttu kääntyy katsomaan miestä. Toivo kumartuu kohti, mutta ennen kuin hän ehtii suudella, Kerttu tarttuu kädestä ja johdattaa heidät makuuhuoneeseensa.

Makuuhuoneessa ei ole kynttilöitä eivätkä he sytytä sähkövalojakaan. Ennen kuin silmät tottuvat huoneen syvään hämärään, on käytettävä muita aisteja. Hapuiltava käsillä, nuuhkittava nenällä, tunnusteltava huulilla. Toivon suudelmät herättävät Kertussa halun, joka tuntuu lähinnä nälältä tai janolta. Miehen huulet ja kieli avaavat häneen yhä uusia kohtia, jotka huutavat tarvettaan tulla kosketuksi; kihelmöiviä, outoja, vaativia suuaukkoja pitkin poikin ihoa – ja sitten isoimman, ahnaimman, vaativimman suun jalkoväliin.

Kerttu riisuu kömpelästi mekkonsa, ja Toivon kädet kulkevat pitkin hänen vartaloaan, tavalla jolla kenenkään toisen kädet

eivät ole aikaisemmin tehneet. Paikkoihin, joita Kerttu itsekin on kosketellut vain varoen ja tunnustellen, nautinnolla leikkien, mutta koskaan sille täysin heittäytymättä. Hän haluaisi pysäyttää miehen sormet tiettyihin paikkoihin keholleen, pyytää tätä viipymään ja jatkamaan juuri siinä kohtaa ja juuri tuolla tavoin, mutta ei tiedä miten sellainen pyyntö esitetään. Ja niin Toivon kädet liikkuvat vähän turhan nopeaan, hätäisesti puolelta toiselle hivellen. Aivan liian pian he ovat jo siirtyneet sängylle, iho ihanan kuumasti ihoa vasten, mutta päällekkäin maatesa miehen paino melkein rintaa tukahduttaen. Ja miehen elin (Kerttu ei osaa ajatella sitä muulla nimellä), jota ei pysty huoneen pimeydessä kunnolla näkemään ja jota ei uskalla (vaikka haluaisi!) omalla kädellä koetella, tuo hämmentävä, vieras, äkkiä tykyttävän kovaksi paisunut uloke, ottaa käsien paikan ja työntyy hänen sisäänsä. Kipu on äkkinäinen terävä vihlaisu, jota ei ehdi jäädä tunnustelemaan, kun huomio jo kiinnittyy siihen, miten miehen hengitys muuttuu huohotukseksi ja suudelmat kiihkeiksi näykkäisyiksi. Ilman valoakin pystyy aistimaan, kuinka miehen kasvot vääristyvät yhä nopeampien työntöjen myötä kummalliseen, nautinnon ja tuskan sekaiseen irveeseen. Toivon huulilta purkautuu soperrusta, josta voi juuri ja juuri erottaa sanojen ketjuja: ”niin kaunis – olet ihana – niin pehmeä iho – tuntuu – niin – hyvältä, ihanalta – voi – Kerttu, Kerttu!” ja se saa hänet taas ajattelemaan siskon aiemmin lausumaa runoa. (”Vain silkkiä olisin sylissäsi, silkkiä, untuvaa.”)

Hän ei ole koskaan tuntenut sellaista valtaa kuin nyt, miehen parahtaessa ääneen hänen nimensä. Miten voikaan olla mahdollista saada toisessa aikaan tällainen muutos? Murtaa käytöksen ja pidättyväisyyden suojat, laittaa aikuinen, vahva mies vapisemaan ja tärisemään kauttaaltaan?

Toivo vetää elimensä (miten Kerttu toivookaan, että osaisi, uskaltaisi, koskettaa sitä!) äkkinäisesti pois. Miehen viimei-

seksi mutisema sana kuulostaa hämmentävästi anteeksi-
pyynnöltä.

Kerttu tuntee jonkin tahmean leviävän vatsalleen ja jal-
kojensa väliin, lämpimänä kuin kuukautiskierron aikainen
veri, mutta verta paksumpana. Siitä leviää tuoksu, joka on
hänelle yhtä uusi ja outo kuin edeltänyt kehollinen kokemus.
Hän haluaisi nimetä tuon tuoksun tai ainakin sen osa-alueet
(hapankorppua? mantelia?) mutta päätyy näkemään sen vain
värinä: tumman violetina, lähes ruskeaan taittuvana.

Kaikista mahdollisista aluista päätän antaa sinulle sen, joka levittäytyy pehmeänä, kylmänä ja valkoisena. Haikeana siitä, ettet ehkä tule kokemaan sellaisia talvia, jotka vielä minun lapsuudessani olivat itsestään-selvyys, haluan tuoda sinut sisään tarinaan sillä hetkellä, kun kaikki tuoksu lumelta.

Aistivoimainen tarina sukupolvien ketjusta.

Kun Kerttu Kataja valmistuu Taideakatemiasta kurssinsa lahjakkaimpana, tulevaisuus aukeaa edessä hohtavana kuin vastasatanut lumi: hänelle on myönnetty harvinainen työskentely-apuraha ja ateljeepaikka Pariisissa.

Hänen tyttärensä Tuija puolestaan jättää parikymppisenä yliopisto-opinnot ja muuttaa maaseudulle. Ekologisessa yhteisössä on tarkoitus irrottautua kerskakulutuksesta ja elää omavaraisesti.

Tuijan tytär Olivia, vastavalmistunut näyttelijä, kertoo äitinsä ja äidinäitinsä tarinaa omalle lapselleen. Menneet polut on tunnettava, jotta osaisi suunnistaa tulevassa. Välillä Olivia kuitenkin pelkää eksyvänsä liian syvälle sukupuiden sekaan, joutuvansa metsänpeittoon kuten äitinsäkin aikoinaan.

”Elokuvantekijän kuvaukselliset otot ja rytmitys ovat kohdallaan. Erityisen kauniit kielikuvat jäävät makuina mieleen.”

Kaleva Keskenjääneistä hetkistä

9 789520 425180

www.tammi.fi

84.2

ISBN 978-9520-42518-0